

”שרת המשיח”

לוצינה מנטוביץ משוחחת עם כומר גג'גוג' פבלוצקי, לשעבר גרינר הרש יעקב יליד זמושץ', בן מנחם מנדל מזמושץ' ומרים ילידת איזביצה. יצא לאור בלובלין, 2005.

תרגמה: אוה בר זאב

לזכר סבתה, חוה שפר, ילידת חרוביישוב, שהתגוררה ונספתה בזמושץ'

עם הכיבוש הגרמני החלה תקופה קשה בחיי. ההורים עסקו במסחר כדי איך שהוא לקנות לחם. האחיות עזרו ככל יכולתן. למשל, ביום השוק לוו דליים, והביאו מים כדי להשקות סוסים של איכרים. הרעב היה ניכר יותר ויותר. אמא עשתה לביבות מסלק. לחם היה נדיר... ניסתי למכור גם משהו. נטפלתי לחיילים שהלכו לחזית... פעם קבלתי בפנים כל כך חזק, עד שנפלתי ובכיתי. מאז התרחקתי מהם כי פחדתי... היה יותר ויותר רע. הרדיפות התגברו. אני זוכר שמישהו מקרובי אושפו בבית חולים בו הגרמנים רצחו את כל החולים. בא בן דודי ובכה כי רצחו את אחיו.

המצב בבית היה קשה יותר ויותר. אמא חלתה ונאלצה לשכב. אך קמה למרות שהלכה בקושי והשתעלה. תמיד חייכה וניסתה להרוויח לקנות חתיכת לחם עבורנו.

בבית שלנו גרה רופאה, גב' ברוניסלבה שפיגלגלס עם בנה אדש (אדם). היתה מאוד טובת לב ועוזרת לכולם. טפלה באמא ואחר כך באבא, שנפצע אחרי שנפל מסוס. האשמים בנפילה היו כמובן הגרמנים. פעם אחת תפסו הגרמנים כמה יהודים, ביניהם את אבי. הייתי בסמוך, פחדתי שיקרה משהו רע לאבא, אז נגשתי עוד יותר קרוב. גרמני אחד החל לצרוח ורצה להכות אותי. בכיתי. אבא קרב אליו, חבק אותי ואמר לגרמני: "זה בני, בבקשה אל תכה אותו אדוני". אבא ביקש שאחזור הביתה. שמעתי בקולו. התברר שהגרמנים השתעשעו ביהודים שעצרו. ציוו עליהם לעלות על סוסים והחלו להכות בשוטים את הסוסים שהחלו להשתולל. אבא, שמעולם לא ישב על סוס, נפל ונפצע...

עד היום איני יכול לשכוח כמה אירועים מזעזעים. הגרמנים היו עורכים התנפלויות על יהודים. פורצים לבתי יהודים ושודדים אותם. פעם ראיתי משאית מלאה

ביהודים. נער צעיר, קפץ ממנה והחל לברוח. עובר אורח פולני תפס אותו. אחר כך הגרמנים בעטו בו באכזריות. יהודים אחדים ספרו לי אירוע אכזרי אחר.

האימה גדלה והקיפה את כולם. אני זוכר את שכננו, זוג יהודים עם בת צעירה, יפהפיה, בכו נואשות ושאלו מה יהיה עם בתם. נבאו את הרע מכל...

יום אחד באביב 1942 חזרתי הביתה ממקום שהוא. ראיתי קבוצת גרמנים עמדו עם רובים וצחקו. עקפתי אותם, לבי דפק בחוזקה שמא יבחינו בי. כל עוד נפשי הגעתי הביתה. כולם היו מדוכאים, במתח, חכו לגרוע מכל כי הגרמנים סרקו בית אחר בית. למרות שהייתי ילד קטן, הרגשתי בסכנה המתקרבת.

אחר כך הגרמנים פרצו בצרחות לבית והחלו לגרש את הדיירים. ההורים סגרו את החדר, אך אפשר היה לפתוח אותו ללא קושי. מרוב פחד, התחבאתי מתחת למיטה. בנס הגרמנים לא הבחינו בחדר. שמענו יריות. האחת בפרוזדור, השניה במוך לבית ואחר כך בכי איום. כאשר הכל נרגע אבא ביקש: לך, תראה מה קורה.

הלכתי וראיתי. בפרוזדור שכב בשלולית דם, הקרוב שלנו, בחור צעיר לייב זיסמילך. שמעתי אחר כך כי לייב התעכב כי רצה לקחת שמיכה לדרך - לאמו. הגרמני ירה בו. היהודים שנמצאו נלקחו והאיצו בהם למותם.

במהרה דחקו בכל יהודי זמושץ' לשכונה אחת של העיר בה נפתח גטו. הגיעו לשם גם יהודים מהסביבה...

בגטו היינו במתח מתמיד. בכל יום היו אירועים איומים ומפחידים. הרבה פעמים יצא מישהו מהבית ולא חזר. לפעמים הגרמנים לקחו יהודי מהגטו ופשוט רצחו. כולם נכנסו לחרדה. אם מישהו יצא ולא חזר מייד, מייד חששו שהגרמנים ירו בו.

יום אחד דודתי לא חזרה. לקחתי זאת כל-כך ללב, עד כי זעקתי בשנתי. כאשר הדודה חזרה, הורי העירו אותי באומרים: "ראה הנה הדודה", נרגעתי ונרדמתי.

אסור היה לעזוב את הגטו. בפינת הרחוב עמד פולני שדרש שוחד מכל יהודי שניסה לצאת ואיים שימסור לגרמנים. פעם הגיעה אלינו פולניה, כדי למכור משהו, המלשין מיד הודיע למשטרה. רדפתי אחרי השוטר והתחננתי שהורי לא עשו רע.

אבי הלך לעבוד אצל הגרמנים. היה מאוד מוטרד ודאג לגורלנו. פעם לפני צאתו נפרד מכולנו באומרו: "איני יודע אם אחזור". כפי הנראה הרגיש שהסוף מתקרב.

אמא שאלה: "מדוע אתה הולך?" ענה "אני מוכרח". פחד, קרוב לודאי, שאם לא ילך, יבואו לחפש אותנו הגרמנים וירצחו את כל המשפחה. אבא חבק את כולם ונישק. הלך, ואכן לא שב יותר.

חייתי בתקוות ילד קטן שאולי אבא יחזור. הייתי יוצא לרחוב ומסתכל אולי אבא חוזר. פעם רצתי אחר אדם, כי נדמה היה לי שזה אבא, אך לצערי התאכזבתי. בכינו והצטערנו כולנו. העדרו של אבא, היה מכה לכל משפחתנו.

את גטו זמושץ' חיסלו בסתיו 1942.

בצער אני מוכרח להגיד שבחיסול הגטו לקחו חלק גם שוטרים יהודים. הגרמנים הכריחו אותם והם פחדו על חייהם.

ניסינו להתחבא. בדירה אחת עשו קיר כפול. התחבאנו; אמא, אחיותי ואני עם עוד אנשים. כאשר הגרמנים, צורחים, חפשו בחדר הסמוך, איפה שהיה הפתח למחבוא שלנו (דרך ארון) איזה ילד מבוהל החל לבכות. גילו אותנו.

את כל היהודים מגטו זמושץ' וביניהם אותנו האיצו, כמו בקר, לאיזביצה. נרדפנו בדרך לאיזביצה עשרים ואחד קילומטר. מרוב עייפות אנשים נעצרו, אך כל הזמן האיצו בנו, ללא מנוחה. את מי שלא עמד בקצב, רצחו הגרמנים על המקום.

הגרמנים התירו לשכור עגלות מהאכרים. אמא שכרה עגלה, השיבה אותי והיא עצמה הלכה.

הגענו לאיזביצה בערב. הקיפו אותנו בני אדם, חלק כדי לשדוד. מישהו התקרב אלינו, כביכול כדי לברך אותנו, אך בעצם היה זה גנב פשוט. גנב יהודי. גנב לנו נעל. את השניה כבר לא הספיק, כיוון שראינו אותו גונב והתחלנו לצעוק. אמא בכתה כיוון שאלה היו נעליים חדשות שנותרו אחרי אבי ויכולנו למכור אותם כדי לקנות לחם.

באיזביצה שיכנו אותנו בבתים יהודיים. היתה צפיפות אפילו גדולה יותר מאשר בזמושץ'.

הרעב היה לא אנושי. לא היו לנו כל מצרכי מזון. אמא מכרה אפילו את הדברים הנחוצים ביותר. אפילו בגדים שהצליחה להביא מהגטו. תמיד חשבה עלינו תחילה, ילדיה...

מהר מאוד החלו הגרמנים באיזביצה לרצוח יהודים בהמוניהם. כלם פחדו יותר ויותר. איש לא היה בטוח, אם ישרוד עד סוף היום. עד לבוקר. הסוף התקרב.

כאשר הבנו כי הגרמנים מתחילים את האקציה האחרונה, החבאנו, אמא, אחיותי ואני, במרתף אחד הבתים. אני זוכר אותו היטב. הוא עומד שם בככר. היה שיד, כפי שבררתי מאוחר יותר, למשפחת ויניירסקי. התחבאנו יחד עם כמה משפחות במרתף. מעל למרתף היתה חנות בשר. פחדנו מאוד שיגלו אותנו, בפרט שהיו איתנו ילדים קטנים שבכו מדי פעם. כל דפיקה מילאה אותנו חרדה. בכל זאת גילו אותנו. כאשר הגרמנים החלו לשבור את דלת המחבוא, התמלאנו חרדה. הופיעו אוקראינים פולקס דוייטשה (פולנים ממוצא גרמני - המתרגמת) צורחים: "לצאת לצאת". כל אחד הסס. ראיתי שאיזו אישה התחבאה מתחת לשמיכה. היה חושך. גם אם היו מדליקים אור, היה צריך זמן כדי להתרגל ולראות משהו. ללא מחשבה, אינסטינקטיבית, קפצתי מתוך החשכה מאחורי גבם של הגרמנים. לפני הבית עמדו פולנים. אחד מהם אמר "זה ילד יהודי" אחר: "שיברח". כך ברחתי. את כל היהודים שהוציאו ממחבוא גרשו לבית הכבאים...

השמדת יהודים, באיזביצה, בוצעה באופן אכזרי במיוחד. לפי העדויות, בעיקר לפי עדותו של איציק פרוז'ק, דחפו כאלף יהודים לבית מכבי האש והם הוחזקו שם כ- 10 ימים.

נמצאו פולנים שנגשו לשם ומכרו ליהודים הכלואים מזון ומים. האוקראינים, ששמרו על היהודים (שלא יברחו) דרשו מהפולנים את חלקם ב"רווחים".

לא הותירו לאיש לצאת, אפילו לא לשירותים. הרבה אנשים נחנקו בדוחק. אחרים גוועו מרעב ותשישות.

ב- 1 באפריל, כפי שנודע לי מאוחר יותר, רצחו הגרמנים את היהודים הכלואים. את כל אלו ששרדו בחיים את הגיהנום של "בית מכבי האש". הגרמנים עטו כפפות לבנות, הוציאו יהודים בקבוצות של עשרים שהורדו ל- kirkut. שם ירו בהם, האחד אחרי השני משמונה בבוקר עד שלוש אחר הצהריים.

נחפרו שני בורות, כל אחד באורך של 20 מטר, רוחב 2 מטר ועומק 2.5 מטר. הרוצחים צוו על הקורבנות להתפשט ואחר כך רצחו אותם. שלושה-שלושה, ביריה בראש מאחור. ההרוגים נפלו למרכז הקבר. היורים היו אנשי גסטאפו.

גופות הנרצחים גדשו את שני הבורות עד למעלה, שכבו האחת על השניה, לרוב פניהם לאדמה. אחרי ההוצאה להורג, כיסו הגרמנים את הגופות באדמה. אחד הבורות היה כה מלא, עד כי אי אפשר היה לכסות אותו כהלכה. כלבים שהתאספו, החלו לקרוע את גופות הנרצחים.

אחרי שלושה ימים בא הקברן פרוצ'ק והודיע לראש העיר הגרמני של איזביצה שולץ על המתרחש וזה צווה לחפור בור נוסף ולקבור בו את "עודף" הגופות.

כאשר הגעתי, למעלה מ-20 שנים אחרי ההשמדה, בית הקברות היה מוזנח ופרות רעו בו. סדרתי מצבות ככל יכולתי. התפללתי במקום ההשמדה לזכר אמי, אחיותי ושאר הנרצחים. מה שמתרחש בלבי, כאשר עמדתי מעל לבורות המתפוררים, בהם שכן עפרם, קשה לתאר. איני יכול. איני יכול לתאר...

עם הזמן בניתי מצבה עבורי כדי לשכון ליד אמא ואחיותי מהן ברחתי.